

Голові разової спеціалізованої вченої ради
Національного технічного університету
«Дніпровська політехніка»
доктору історичних наук, професору,
заслуженому працівнику освіти України
БОРОДІНУ Є.І.

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора наук з державного управління, професора Аліни Леонідівни Помази-Пономаренко на дисертацію Запари Антона Євгеновича «Публічне управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад», подану до захисту в разову спеціалізовану вчену раду Національного технічного університету «Дніпровська політехніка» на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування»

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок із сучасними завданнями публічного управління

Дисертаційне дослідження А.Є. Запари присвячене проблематиці публічного управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад, що набуває особливої ваги в контексті цифрової трансформації держави, реформи децентралізації та посилення ролі громад як базового рівня публічного врядування. Здатність територіальних громад формувати, підтримувати й нарощувати інформаційні компетентності (управлінські, цифрові, комунікаційні, аналітичні) стає визначальною умовою якості прийняття рішень, ефективності надання публічних послуг та реалізації принципів підзвітності й участі. Водночас практична значущість дослідження прямо корелює з виконанням положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» та Закону України «Про доступ до публічної інформації», які вимагають від органів публічної влади забезпечення безперервності управління, належної координації, доступності інформації та стійкості управлінських і комунікаційних процесів в умовах воєнних загроз.

Актуальність теми додатково підсилюється тим, що інформаційні компетентності громад сьогодні безпосередньо пов'язані із стійкістю до криз і ризиків (воєнний стан, кібератаки, дезінформаційні впливи, руйнування інфраструктури), а також із необхідністю швидкого відновлення та залучення ресурсів. У контексті протидії збройній агресії РФ саме спроможність громади

організувати надійні інформаційні потоки, швидко перевіряти та інтерпретувати дані, забезпечувати кризові комунікації і взаємодію з населенням, військовими адміністраціями, ДСНС, медичними та волонтерськими структурами набуває значення елемента національної стійкості. У цих умовах управлінська спроможність громади визначається не лише наявністю фінансових чи матеріальних ресурсів, а й тим, наскільки компетентно вона працює з даними, цифровими каналами комунікації, внутрішніми й зовнішніми інформаційними потоками, партнерствами, а також здатністю пояснювати свої рішення та забезпечувати зворотний зв'язок — що, у підсумку, знижує вразливість до інформаційно-психологічних впливів противника та підвищує керованість у кризових ситуаціях.

Важливим є те, що робота фокусується на компетентнісному вимірі як на «м'якій» інфраструктурі врядування, без якої впровадження електронних сервісів, реєстрів, відкритих даних та сучасних комунікаційних практик залишається фрагментарним. З огляду на реалії воєнного часу, такий акцент є не лише модернізаційним, а й безпеково-обумовленим: компетентності визначають здатність громади одночасно забезпечувати належний рівень відкритості, захищати чутливу інформацію та підтримувати довіру населення. Таким чином, дисертація є своєчасною, суспільно значущою та такою, що відповідає стратегічним завданням модернізації публічного управління на місцевому рівні в умовах протидії збройній агресії РФ і повоєнного відновлення України.

Дисертаційну роботу виконано в Національному технічному університеті «Дніпровська політехніка» у межах загальної теми науково-дослідної роботи «Забезпечення стійкості, ревіталізації та розвитку територій і громад в Україні» (ДР 0122U002375). Особистий внесок здобувача полягає у комплексному науковому аналізі та концептуалізації розвитку інформаційних компетентностей як ключового чинника зміцнення інституційної спроможності та стійкості територіальних громад у сучасних умовах трансформації публічного управління. У дисертації здобувачем здійснено ґрунтовне дослідження основних тенденцій, бар'єрів та викликів, пов'язаних із формуванням і просуванням цифрової грамотності, культури кібергігієни та інформаційної самоорганізації на місцевому рівні.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій

Дисертація є логічно вибудованим та структурно виважено дослідженням, у якому автор послідовно переходить від аналізу наукових підходів до формування прикладних рекомендацій щодо розвитку інформаційних компетентностей територіальних громад. Матеріал викладено аргументовано, із використанням методів порівняння, узагальнення, систематизації, а також із належним урахуванням інституційних особливостей місцевого самоврядування.

Суттєвою перевагою є те, що дисертант розглядає інформаційні компетентності громади не лише як індивідуальні навички окремих посадових осіб, а як комплексну характеристику управлінської системи громади, що включає: організаційні процедури, кадрові практики, цифрову інфраструктуру, політики внутрішніх комунікацій, механізми взаємодії з громадськістю, а також здатність працювати з даними для планування, моніторингу та оцінювання.

Обґрунтованість висновків підтверджується тим, що автор враховує різний рівень спроможності громад, нерівномірність цифрової зрілості, кадрові дефіцити, обмеженість ресурсів, а також різноманіття зовнішніх викликів. Запропоновані рекомендації мають управлінський характер і можуть бути використані при підготовці програм розвитку компетентностей, побудові системи навчання й підвищення кваліфікації, удосконаленні організаційних регламентів та формуванні системи моніторингу компетентнісної спроможності громади.

3. Наукова новизна та теоретичне значення результатів

Наукова новизна дисертації полягає у комплексному осмисленні розвитку інформаційних компетентностей територіальних громад як об'єкта публічного управління та у розширенні теоретичних підходів до трактування компетентностей як складової інституційної спроможності місцевого самоврядування.

уперше:

– теоретично обґрунтовано комплексну концепцію розвитку інформаційних компетентностей як стратегічного напрямку публічного управління територіальними громадами в умовах цифрової трансформації, децентралізації та зростання інформаційних загроз. Інформаційні компетентності територіальних громад розглядаються як системний ресурс забезпечення сучасної інституційної спроможності публічного управління, що включає здатність громад до ефективного використання цифрових технологій, критичного аналізу інформації, залучення до процесів відкритого врядування й формування культури кібербезпеки. Обґрунтовано необхідність формування єдиних стандартів розвитку інформаційних компетентностей для забезпечення когерентності освітніх, адміністративних й організаційних практик у громаді, а також гармонізації взаємодії між органами місцевого самоврядування, державними структурами й громадянським суспільством. У межах запропонованої авторської концепції доведено, що розвиток інформаційних компетентностей виступає базовою умовою життєстійкості, адаптивності й інституційної резильєнтності територіальних громад на локальному та національному рівнях;

удосконалено:

– системний алгоритм публічного управління розвитком інформаційних компетентностей у територіальних громадах, який базується на інтеграції

багаторівневих освітніх, організаційних, комунікаційних та цифрових практик, що сприяють підвищенню спроможності громад адекватно реагувати на інформаційні виклики, забезпечувати прозорість і відкритість управління, запобігати деструктивному впливу інформаційних загроз. Алгоритм враховує процедурну взаємодію між ключовими суб'єктами врядування, імплементацію механізмів громадської участі, а також створення індикаторів оцінювання рівня інформаційної культури й цифрової інклюзивності на локальному рівні;

– механізми громадянського контролю у цифровому середовищі на основі розвитку інформаційних компетентностей: обґрунтовано ролі громадських ініціатив, платформ цифрової освіти, відкритого моніторингу, краудсорсингу у процесі формування зрілих інформаційних екосистем громад; визначено оптимальні моделі державно-громадської співпраці в умовах цифровізації через стандартизацію, уніфікацію та взаємоузгодженість інформаційних потоків;

– підходи до комплексної оцінки стану розвитку інформаційних компетентностей у територіальних громадах: удосконалено багаторівневу методологію моніторингу з урахуванням індикаторів доступності електронних сервісів, цифрової безбар'єрності, критично-аналітичного мислення мешканців, рівня кібергігієни та соціальної згуртованості на основі інтеграції різних джерел даних;

набули подальшого розвитку:

– понятійно-категоріальний апарат науки державного управління, з уточненням та доповненням дефініцій «інформаційна компетентність громади», «цифрова інклюзивність», «інформаційна стійкість громад», «цифрова адаптивність», «культура кібергігієни в публічному управлінні», а також введенням нових понять: «компетентісна інтеграція громад», «резильєнтність інформаційної екосистеми місцевого врядування», «цифровий громадський капітал»;

– теоретичні основи та структурно-функціональні моделі розвитку інформаційних компетентностей у системі публічного управління та місцевого самоврядування, деталізовано форми інституційного супроводу розвитку цифрової грамотності й інформаційної культури для різних цільових груп мешканців, включно з вразливими категоріями населення, висвітлено роль комунікаційної відкритості й е-сервісів у забезпеченні залучення й довіри;

– методичний підхід до оцінки взаємовпливу розвитку інформаційних компетентностей і спроможності громад до інституційної адаптації в умовах динамічних змін, запропоновано модель аналізу синергії освітнього, організаційного та цифрового компонентів, що дозволяє визначати готовність громад до інновацій, ефективність реалізації проєктів цифрової трансформації та роль інформаційної культури у підвищенні якості місцевого управління.

Щодо теоретичної значущості результатів дисертації, то вона (значущість) пов'язана з уточненням змісту понятійного апарату у сфері інформаційних компетентностей, визначенням їх структурних елементів та взаємозв'язків із

такими явищами, як цифрова трансформація, відкритість і підзвітність, якість публічних послуг та участь громадян у прийнятті рішень. У роботі продемонстровано, що розвиток інформаційних компетентностей може виступати системоутворювальним чинником для підвищення результативності управління на рівні громади.

Окремо слід відзначити прагнення автора до інтеграції компетентнісного підходу з практиками сучасного врядування, зокрема у частині формування механізмів оцінювання та відтворюваних управлінських рішень щодо розвитку компетентностей.

4. Практичне значення та можливості впровадження

Практичне значення результатів дисертації полягає у можливості їх використання органами місцевого самоврядування та іншими суб'єктами публічного управління для підвищення якості управлінських процесів, удосконалення кадрової політики, розвитку цифрових сервісів і комунікацій, а також для підвищення інституційної стійкості громад.

Запропоновані підходи можуть бути застосовані при розробленні місцевих програм розвитку цифрових і інформаційних компетентностей, формуванні планів підвищення кваліфікації посадових осіб, організації внутрішніх комунікацій і документообігу, впровадженні інструментів моніторингу та самооцінювання спроможності громади. Вони також є корисними для освітніх програм у галузі публічного управління та адміністрування, де питання компетентнісної підготовки набуває практикоорієнтованого змісту.

Важливим є те, що робота має потенціал адаптації до різних типів громад (міські, селищні, сільські; громади з різним рівнем ресурсної забезпеченості), що підвищує універсальність запропонованих рекомендацій. Запропоновані у дисертації авторські пропозиції можуть стати основою реалізації ефективної політики цифрової освіти, підвищення цифрової грамотності населення, подолання інформаційної нерівності та більш широкого залучення громадян до процесів управління на місцевому рівні в умовах цифровізації та післявоєнної відбудови

5. Повнота викладу результатів у наукових публікаціях та апробація

Основні положення дисертації відображені у 7 наукових публікаціях автора та пройшли апробацію на науково-комунікативних заходах. Це свідчить про системність роботи здобувача над темою, відповідність дисертаційного дослідження академічним стандартам, а також про його включеність у професійний науковий дискурс.

Цінність апробації полягає в тому, що результати дослідження отримали експертне обговорення, що дозволяє підвищити якість аргументації, уточнити прикладні рекомендації та оцінити їх застосовність у практиці публічного

управління на місцевому рівні. Цінність апробації полягає також у практичному вимірі – результати дослідження отримали експертне обговорення з представниками академічної спільноти, органів місцевого самоврядування та зацікавлених стейкхолдерів (зокрема, у форматі впровадження у діяльності ГО ГНО «Фундація публічно-правових ініціатив» та Адвокатського об'єднання АО «Пантеон»). Практичне впровадження дозволило уточнити прикладні рекомендації дисертації: доопрацьовано підходи до категоріального апарату та ієрархії понять, переглянуто вимоги до якості та подання інформації, деталізовано процедури прийняття рішень щодо обмеження оприлюднення в умовах підвищених ризиків, а також відшліфовано пропозиції щодо набору індикаторів відкритості. Частина цих рекомендацій відображена в остаточних формулюваннях дисертації, що підвищило її застосовність для практиків.

6. Дискусійні положення та зауваження

1. Дисертація містить слушне визначення мультифакторності компетентностей громади. При цьому автор визнає й обґрунтовує, що успішне публічне управління вимагає сукупності умінь і практик, які взаємодіють між собою. Даний системний підхід створює основу для побудови навчальних програм, кадрових стандартів та організаційних процедур у громадах. У той же час, вважаємо, що дисертація тільки б виграла, якби її автор в розділі 2 більш чітко розмежував поняття «інформаційні компетентності», «цифрові компетентності», «комунікаційні компетентності» та «аналітична спроможність» шляхом подання їх як системи взаємопов'язаних компонентів з визначенням домінуючих інструментів розвитку для кожного з компонентів. З цією метою варто було б також надати ємні операційні визначення для кожного складника щоб уникнути семантичної плутанини при впровадженні, а також для кожного компонента запропонувати 2–4 пріоритетні інструменти розвитку (освітні модулі, практичні вправи, цифрові тренажери, шаблони, аналітичні панелі, наставництво, міжмуніципальні стажування).

2. У дисертаційній роботі справедливо наголошується, що розвиток компетентностей – це не лише технічне завдання, а також соціально-організаційний процес, що підпадає під вплив ресурсної бази, кадрового потенціалу та доступу до навчальних матеріалів. Важливо, що у дисертації вже наявні концепти протидії інформаційної нерівності у громадах. На нашу думку, дисертація тільки б виграла, якби її автор більш детально відобразив ризики нерівномірності компетентнісного розвитку та запропонував конкретні механізми компенсації, виокремивши основні ризики: кадровий дефіцит; цифровий розрив; обмежений доступ до якісних навчальних ресурсів; низька мотивація кадрів; фінансова нестабільність. Крім того, убачається за доцільне для кожного ризику запропонувати набір заходів компенсації, зокрема, у контексті міжмуніципального співробітництва; партнерства з

університетами/ГО/бізнесом; мережевих форм навчання, цільових грантів для відсталих громад.

3. Уважаємо, що в дисертації слушно включено питання безпеки як невід'ємної частини інформаційних компетентностей, й автор підкреслює, що у кризових умовах здатність громади захищати інформацію та протидіяти інформаційним загрозам стає питанням життєздатності. Це важливий і вчасний акцент дослідження. У той же час, з огляду на кризові умови та воєнний стан вважаємо, що корисним було б розширити дослідницький напрям щодо інформаційної безпеки та кіберстійкості через деталізацію виокремлення ключових ризикових сценаріїв, визначивши практики протидії дезінформації на основі перевірки фактів та алгоритмів взаємодії з місцевими медіа та громадськими організаціями. Крім того, доречно було б запропонувати не лише перелік, а й надати детальний опис технічних та організаційних заходів забезпечення безперервності інформації: резервних каналів зв'язку, планів дій при кібератаці (SOP), мінімальні технічні вимоги до постачальників та мережевих сервісів. На наш погляд, можливим напрямом такого підходу варто вказати координацію з національними структурами (CERT-UA, ДСНС, військовими адміністраціями) для процедури обміну критичною інформацією.

4. У дисертації правомірно наголошено на необхідності системної підтримки компетентнісних ініціатив, зокрема, від навчання до практичних процедур. Автор вмотивовано доводить, що без закріплення відповідальності, фінансування і процедур у межах місцевої адміністрації навіть добре випрацьовані підходи ризикують залишитися епізодичними заходами. У той же час, убачається за доцільне забезпечити практичну реалізованість і довготривалу ефективність авторських пропозицій, наведених у дисертації. На наше переконання, у розділі 3 слід, по-перше, розвинути авторський підхід, що визнає інституційну та фінансово-організаційну стійкість ініціатив, по-друге, запропонувати модель закріплення відповідальності на рівні громади, і по-третє, передбачити типовий «методичний пакет» для впровадження (коротке керівництво, посадова інструкція, шаблони річного плану навчання, форма звіту про досягнення KPI, чек-лісти для перевірки готовності). Уважаємо, що це має полегшити тиражування вищевказаного авторського підходу, запропонувавши чіткий план його пілотного впровадження на 1–2 роки з механізмом публічної підзвітності.

7. Загальний висновок

Дисертація Запари Антона Євгеновича на тему «Публічне управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад» є завершеним самостійним науковим дослідженням, у якому отримано обґрунтовані результати, що мають теоретичну та практичну значущість для спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування».

Дисертація Антона Євгеновича Запари «Публічне управління розвитком інформаційних компетентностей територіальних громад» за своїм змістом, науковою новизною і прикладною цінністю відповідає галузі знань «Публічне управління і адміністрування», спеціальності 281 «Публічне управління та адміністрування», вимогам Постанови Кабінету Міністрів України № 44 від 12 січня 2022 року «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» та вимогам Наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року «Про затвердження вимог до оформлення дисертації (із змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України № 759 від 31.05.2019)», а її автор, Запара Антон Євгенович заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 281 «Публічне управління та адміністрування».

Офіційний опонент:

завідувач науково-дослідної лабораторії з дослідження проблем управління у сфері цивільного захисту
навчально-наукового інституту цивільного захисту,
Національний університет цивільного захисту
України ДСНС України
д.держ.упр., проф.

Аліна ПОМАЗА-ПОНОМАРЕНКО